

زبان و ادبیات فارسی

گزیده‌ی نظم و نثر فارسی

دستور زبان و نگارش فارسی

مؤلفان

علی اکبر یوسفی - علی انصاری

سرشناسه	: یوسفی، علی اکبر، ۱۳۵۶
عنوان و نام پدیدآور	: زبان و ادبیات فارسی گزیده‌ی نظم و نثر فارسی دستور زبان و نگارش فارسی مؤلفان علی اکبر یوسفی، علی انصاری.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات آب خست، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۹۵ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۸۲۸-۴-۶
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۹۱-۲۹۳.
موضوع	: ادبیات فارسی - تاریخ و نقد - دستور زبان فارسی - راهنمای آموزشی (عالی)
شناسه ورود	: انصاری، علی، ۱۳۵۱، نویسنده
رده بندی عکره	: ۱۳۹۵ ز ۲/۹۷ PIR۳۳۳۱
رده بندی دیویی	: ۰۷۱.۱
شماره کتابشناسی	: ۴۳۶۱۷۳۴

آب خست

نام کتاب	: زبان و ادبیات فارسی (گزیده نظم و نثر).
مؤلفان	: علی اکبر یوسفی، علی انصاری
ناشر	: انتشارات آب خست
صفحه‌آرا	: احمد علی پور
طرح جلد	: بهنام صمدزاده
توبت چاپ	: اول ۱۳۹۵
شمارگان	: ۱۰۰۰ جلد
چاپ	: لیتوگرافی و چاپ وفا
قیمت	: ۲۰،۰۰۰ تومان
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۸۲۸-۴-۶

Yosefi.adabiat@gmail.com

Ansariali0510@gmail.com

«حق چاپ برای مؤلفان محفوظ است»

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۶	مقدمه
۱۹	بخش اول: برگزیده‌ی «تور» فردوسی
۲۰	فصل اول: سبک خراسانی
۲۳	خواجه عبدالله انصاری
۲۴	کسایی
۲۴	رودکی
۲۵	عنصرالمعالی
۲۶	فردوسی
۳۲	فرخی سیستانی
۳۳	بیهقی
۳۵	منوچهری دامغانی
۳۶	ناصر خسرو
۳۸	مسعود سعد سلمان
۳۹	خواجه نظام الملک
۴۰	خیام
۴۱	باباطاهر همدانی
۴۳	فصل دوم: سبک عراقی
۴۵	سنایی

۴۸		محمد بن منور
۴۹		نظامی
۵۲		عطار
۵۸		نظامی عروضی
۶۰		خاقانی
۶۱		مولوی
۶۴		عراقی
۶۵		نصرالله شش
۶۸		سعدی شیرازی
۷۱		حافظ
۷۳		سعدالدین وراوینی
۷۴		جامی
۷۷		عطا ملک جوینی
۷۸		فخرالدین علی صفی
۷۹		فصل سوم: سبک هندی (اصفهانی)
۸۱		صائب تبریزی
۸۳		محتشم کاشانی
۸۵		شیخ بهایی
۸۶		بیدل دهلوی
۸۸		فصل چهارم: سبک بازگشت ادبی
۹۰		هاتف اصفهانی
۹۱		قائمی
۹۱		فروغی بسطامی
۹۳		فصل پنجم: سبک دوره‌ی مشروطه
۹۵		عارف قزوینی
۹۶		نسیم شمال

۹۸.....	میزاده عشقی
۹۹.....	علی اکبر دهخدا
۱۰۳.....	فرّخی یزدی
۱۰۴.....	فصل ششم: سبک دوره‌ی معاصر
۱۰۷.....	بهار
۱۰۹.....	محمد علی جمالزاده
۱۱۳.....	پروین متضامی
۱۱۵.....	شهریار
۱۱۶.....	نیما یوشیج
۱۱۹.....	رهی معیری
۱۲۰.....	صادق هدایت
۱۳۱.....	فریدون تولّی
۱۳۲.....	اخوان ثالث
۱۳۴.....	فروغ فرخزاد
۱۳۵.....	سهراب سپهری
۱۳۷.....	به سراغ من اگر می آید
۱۳۸.....	گلچین گیلانی
۱۴۱.....	جلال آل احمد
۱۴۷.....	مهدی حمیدی شیرازی
۱۴۷.....	احمد شاملو
۱۵۰.....	مشیری
۱۵۴.....	صادق چوبک
۱۵۹.....	سیاوش کسرائی
۱۶۴.....	امیر هوشنگ ابتهاج
۱۶۵.....	غلامحسین یوسفی
۱۷۲.....	حمید مصدّق

۱۷۵.....	محمد رضا شفیعی کدکنی.....
۱۷۶.....	ابوالقاسم حالت.....
۱۷۸.....	عبدالحسین زرّین کوب.....
۱۸۱.....	حسین منزوی.....
۱۸۲.....	سیمین بهیهای.....
۱۸۳.....	قیصر امین پور.....
۱۸۴.....	محمدعلی ابرامی ندوشن.....
۱۸۷.....	محمدعلی بهمنی.....
۱۸۸.....	سید حسن حسینی.....
۱۹۰.....	موسوی گرم و دود.....
۱۹۲.....	فاضل نظری.....
۱۹۵.....	بخش دوم: زبان و نگارش فارسی.....
۱۹۶.....	فصل اول: دستور زبان.....
۱۹۷.....	زبان چیست؟.....
۱۹۷.....	زبان فارسی.....
۱۹۷.....	دوره‌های مختلف زبان فارسی.....
۱۹۸.....	دستور زبان.....
۱۹۹.....	واحد‌های زبان.....
۱۹۹.....	واج.....
۱۹۹.....	صامت و مصوت:.....
۱۹۹.....	هجا.....
۲۰۰.....	تکواژ.....
۲۰۰.....	انواع تکواژ.....
۲۰۰.....	واژه چیست؟.....
۲۰۱.....	گروه واژه.....
۲۰۱.....	جمله چیست؟.....

۲۰۱	جمله مستقل
۲۰۲	انواع کلمه در زبان فارسی
۲۰۲	فعل
۲۰۲	الف) شخص
۲۰۲	ب) زمان فعل
۲۰۲	انواع فعل های ماضی
۲۰۳	انواع فعل های مضارع
۲۰۳	فعل آینده (مستقبل)
۲۰۳	ج) گذر
۲۰۴	فعل های فاعلی
۲۰۴	فعل های مفعولی
۲۰۵	فعل های دو وجهی
۲۰۵	د) معلوم و مجهول
۲۰۶	ه) وجه
۲۰۶	وجه اخباری
۲۰۶	وجه التزامی
۲۰۶	وجه امری
۲۰۶	ساختمان فعل
۲۰۶	۱- ساده ۲- پیشوندی ۳- مرکب
۲۰۷	۱- فعل ساده
۲۰۷	۲- فعل پیشوندی
۲۰۷	ساختمان فعل های پیشوندی
۲۰۷	فعل مرکب
۲۰۸	طرز تشخیص فعل مرکب
۲۰۸	تقسیم بندی فعل های مرکب
۲۰۸	الف- فعل های مرکب با همکردهای

- ب- فعل‌های مرکب از عبارت‌های کنایی مرده یا عبارت‌های فعلی ... ۲۰۹
- فعل کمکی ۲۰۹
- گروه اسمی ۲۰۹
- ساختمان گروه اسمی ۲۰۹
- اسم چیست؟ ۲۱۰
- ویژگی‌های اسم ۲۱۰
- الف- وابسته‌پذیری ۲۱۰
- وابسته‌های پسین اسم ۲۱۲
- ۱- نشانه نکره ۲۱۲
- ۲- نشانه جمع ۲۱۲
- ۳- صفت شمارشی ترتیبی با تکواژ -م: ۲۱۴
- ۴- مضاف‌بیه: ۲۱۴
- ۵- صفت بیانی ۲۱۴
- ۱- ۵- صفت بیانی عاده ۲۱۴
- ۲- ۵- صفت فاعلی ۲۱۵
- ۳- ۵- صفت مفعولی ۲۱۵
- ۴- ۵- صفت لیاقت ۲۱۵
- ۵- ۵- صفت نسبی ۲۱۶
- وابسته‌های وابسته‌های اسم ۲۱۶
- ب: شمار ۲۱۷
- پ: معرفه، نکره (شناسی، ناشناس) اسم جنس ۲۱۷
- ت: عام و خاص ۲۱۸
- ث: ساخت ۲۱۸
- الف: ساده، مرکب، مشتق، مشتق مرکب ۲۱۸
- ضمیر ۲۱۹
- ضمیر شخصی ۲۱۹

۲۱۹	ضمیر شخصی جدا
۲۲۰	ضمیر شخصی پیوسته
۲۲۰	ضمیر اشاره
۲۲۰	ضمیر پرسشی
۲۲۱	ضمیر مشترک
۲۲۲	گروه قیدی
۲۲۲	دستگاه گروه قیدی
۲۲۲	الف - گروه های قیدی نشانه دار، که خود چهار نوع است:
۲۲۲	ب - گروه های قیدی بی نشانه، سه نوع است:
۲۲۲	نقش نما
۲۲۳	حرف
۲۲۳	الف - حرف های ربط
۲۲۴	ب - حرف های اضافه
۲۲۴	صوت (اصوات)
۲۲۴	نقش دستوری کلمات در جمله
۲۲۴	الف) نقش های اصلی
۲۲۴	۱- نقش نهادی (فاعلی یا مسندالیهی)
۲۲۴	۲- نقش مفعولی
۲۲۵	۳- نقش متممی
۲۲۵	۴- نقش قیدی
۲۲۵	۵- نقش مضاف الیهی (اضافه)
۲۲۵	۶- نقش مسندی
۲۲۵	۷- وصفی
۲۲۵	۸- منادا (ندایی)
۲۲۶	ب) نقش های تبعی
۲۲۶	۱- نقش بدلی

- ۲۲۶..... ۲- عطفی
- ۲۲۶..... ۳- تکرار
- ۲۲۷..... فصل دوم: ویرایش و نگارش
- ۲۲۸..... نشانه گذاری
- ۲۲۸..... (.) نقطه
- ۲۲۸..... (.) ویرگول یا درنگ‌نما
- ۲۲۹..... (.) نقطه ویرگول
- ۲۳۰..... (.) دو نقطه
- ۲۳۰..... (!) نشانی تعجب یا هیجان یا بیان احساس
- ۲۳۰..... (?) نشانی سوال
- ۲۳۱..... («») گیومه یا نشانی نقل قول
- ۲۳۱..... () پرانتز، دو کمان در ابجد و قوس
- ۲۳۲..... [] قلاب و کروشه
- ۲۳۲..... (...) سه نقطه
- ۲۳۲..... (*) ستاره
- ۲۳۳..... نامه نگاری
- ۲۳۳..... دلایل اَهْمِیَّت نامه
- ۲۳۳..... انواع نامه
- ۲۳۴..... الف: نامه های اداری
- ۲۳۴..... ب: نامه های شخصی
- ۲۳۴..... نامه از بخش های زیر تشکیل می شود:
- ۲۳۴..... الف: سرلوحه
- ۲۳۴..... ب: عنوان
- ۲۳۵..... ج- متن نامه
- ۲۳۵..... نامه های شخصی
- ۲۳۷..... گزارش

۲۳۷	الف - گزارش کوتاه
۲۳۸	ب - گزارش خبری
۲۳۹	گزارش تحقیقی
۲۴۱	چگونگی گردآوری اطلاعات
۲۴۴	طرح‌ریزی و تنظیم گزارش
۲۴۶	پرسش
۲۴۷	مقاله‌نویسی
۲۴۷	انواع مقاله
۲۴۷	۱- مقالات علمی و تحقیقی
۲۴۸	۲- مقالات بی‌سی اجتماعی و تربیتی
۲۴۸	۳- مقالات ادبی
۲۴۸	۴- مقالات دینی، عرفانی و فلسفی
۲۴۹	۵- مقاله انتقادی
۲۴۹	شیوه‌ی تهیه‌ی مواد مقاله
۲۵۰	طرح مقاله
۲۵۰	الف - مقدمه
۲۵۰	ب - مطالب اصلی (متن مقاله)
۲۵۲	ج - نتیجه
۲۵۳	د - فهرست‌ها
۲۵۳	واژه‌هایی با چند صورت املایی
۲۵۹	فهرست اعلام دارای دو یا چند صورت املایی با ضبط مختار
۲۶۲	فصل سوم: قالب‌های شعری
۲۶۳	قالب‌های کلاسیک
۲۶۴	مثنوی
۲۶۴	قصیده
۲۶۴	غزل

۲۶۵	مسمط
۲۶۵	مستزاد
۲۶۶	ترجیع بند
۲۶۶	ترکیب بند
۲۶۶	قطعه
۲۶۷	رباعی
۲۶۷	دیویتی
۲۶۷	مفرد
۲۶۷	چهارپایه
۲۶۸	بحر طریبا
۲۶۸	قالب شعر نو
۲۶۹	فصل چهارم: آرایه‌های ادبی
۲۷۰	عناصر سخن آرایه
۲۷۱	۱- تشبیه:
۲۷۱	۲- استعاره
۲۷۲	۳- مجاز
۲۷۲	تفاوت استعاره با مجاز
۲۷۳	علاقه
۲۷۳	۴- کنایه
۲۷۴	۵- تضاد
۲۷۴	۶- تناقض (Paradox)
۲۷۴	۷- حسن آمیزی
۲۷۴	۸- ایهام
۲۷۵	۹- اغراق
۲۷۶	۱۲- تلمیح
۲۷۶	۱۳- اسلوب معادله

چند آرایه‌ی ادبی لفظی.....	۲۷۷
۱- واج‌آرایی (نغمه‌ی حروف):.....	۲۷۷
۲- سجع.....	۲۷۷
انواع سجع.....	۲۷۷
۳- موازنه.....	۲۷۸
۴- ترصیع.....	۲۷۸
۵- جناس.....	۲۷۸
۱- جناس تام.....	۲۷۸
۲- جناس ناقص حرکتی.....	۲۷۹
۳- جناس اقص افزایی.....	۲۷۹
۴- جناس ناقص استلافی.....	۲۷۹
فصل پنجم: مکتب‌های ادبی.....	۲۸۰
کلاسیسیسم.....	۲۸۱
رمانتیسم.....	۲۸۱
رنالیسم.....	۲۸۲
ناتورالیسم.....	۲۸۳
سمبولیسم.....	۲۸۳
واژه‌نامه.....	۲۸۵
منابع و مآخذ.....	۲۹۱

زبان فارسی را داشتن گنجینه‌های ادبی خود، جایگاهی کم‌نظیر در گستره‌ی ادبیات جهان دارد. بنابراین در این مجال اندک، در مقام تبیین جایگاه آن بر آمدن و پیرامون آن سخن‌راندن، امری است خال از فایده؛ هر چند در این میان، زیبایی‌های سحرانگیزش، آن‌گونه که باید و شاید مورد معنای جان و روح قرار نگرفته و ظرایف و طرایفش، آن‌گونه که باید، نمایانده شده است. اما رسیدن به عوالم بی‌منتهای معانی و مضامین متعالی آن راهی است طولانی، اما امید بخش.

بی‌شک این کوشش و جاذبه‌ی ادبیات فارسی ماست که موجب گردیده محققان و اندیشمندانی از دیگر سرزمین‌ها، سرمایه‌های مادی و معنوی خود را، صرف آموختن و ترویج زبان و فرهنگ این مرز و بوم نمایند. در ترازگاه این گلستان به سیر و سیاحت بپردازند. این امر مسئولیتی سنگین بر دوش یک‌یک ما ایرانیان، مخصوصاً طبقه‌ی تحصیل کرده و دانشگاهی می‌گذارد تا خوب زبان و ادبیات سرزمین خود را بیاموزد، عمیقاً بشناسد و از سخن گفتن به زبان ملی سرزمینش بر خود بالاد و استفاده از آن را باعث شناسایی هویت خود بداند و از آموزه‌های سودمند سازگار آن، در زندگی خود بهره گیرد تا سعادت دنیوی و اخروی آن حاصل گردد. طبق برنامه‌ی درسی تمامی دانشگاه‌ها، هر دانشجو در هر رشته و با هر گرایشی باید در طول دوره‌ی تحصیل خود درسی به نام زبان و ادبیات فارسی را بگذراند تا فارسی بیندیشد و فارسی سخن بگوید و فارسی رفتار نماید و اسباب حفظ هویت ایرانی - اسلامی خود باشد.

ضمن ارج نهادن به کوشش‌های پدیدآورندگان آثار مشابه و احترام و اقرار به بهره‌گیری از محصول فکری آنان، تلاش مؤلفان در مجموعه‌ی حاضر بر این بوده تا با

انتخاب متن‌های جذاب، غنی و سودمند باعث گرایش هر چه بیش‌تر دانشجویان عزیز سرزمین‌مان به زبان و ادبیات فارسی گردند. امید است کلیت آن مورد اقبال دانشجویان و دوستداران ادب فارسی قرار گیرد و انگیزه‌ای باشد برای گام نهادن به این وادی پر رمز و راز و البته کم‌نظیر؛ چرا که حاصل این جستجوگری، ارمغانی جز التذادی بی‌پایان و نشاطی فرحناک به دنبال نخواهد داشت. همچنین بر آن بودیم، دانشجویان عزیز را با اصول و قواعد زبان رسمی کشور خود و با شیوه‌ی نگارش درست مطالب مکتوب و رسمی آشنا سازیم؛ ولی با همه‌ی دقت و تلاشی که صورت گرفته است، بر این باوریم که هر تألیف و هر کوششی در حوزه‌ی فرهنگ همراه با نواقصی است که نظرات صائب و سازنده‌ی مخاطبان، به ویژه استادان و اصحاب فن، باعث تکامل آن در چاپ‌های بعدی خواهد شد. در این جا لازم است از همکار ارجمند، جناب آقای محمدرضا زرنشانی که با ایضاً بسیار، زحمات زیادی را در اعمال ویرایش‌های انجام شده، متحمل شدند سپاسگزار باشم.

در پایان، با کمال فروتنی و تشکر و پیشنهادهای سازنده و کارگشای مخاطبان و استادان گران‌قدر را پذیراییم. امید است، مجموعه‌ی حاضر با تمام کمبودهایش مورد اقبال و توجه طبع لطیف شما مشتاقان زبان و ادبیات فارسی قرار گیرد.

«گر خطا گفتیم، اصلاحش تو کن / مدعی تو، ای تو سلطان سخن»

علی اکبر بهمنی - علی انصاری

دوم مرداد ماه ۱۳۹۵